

İLİJA TROJANOW

İKTİDAR
VE
DİRENİŞ

Çeviri: MELİKE ÖZTÜRK

♥ can
roman

İLİJA TROJANOW
İKTİDAR VE
DİRENİŞ

Macht und Widerstand, Ilija Trojanow

© 2015, S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main

© 2016, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Kasım 2016, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 3 000 adet yapılmıştır.

Editör: Şebnem Sunar

Düzeltili: Aylin Samancı Elmasdağ, Ebru Aydın

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit

Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San. Sit. No: 81/25-26

Topkapı-İstanbul

Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-3340-6

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750733406

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

İLİJA TROJANOW
İKTİDAR VE
DİRENİŞ

ROMAN

Almanca aslından çeviren

Melike Öztürk

♥can

ILIJA TROJANOW, 1965'te Bulgaristan'da doğdu. 1971'de anne ve babasıyla beraber Yugoslavya ve İtalya üzerinden Almanya'ya kaçtı ve siyasi sığınmacı olarak kabul edildi. Ailesi bir yıl sonra Kenya'ya yerleşti. Almanya'da geçirdiği 1977-1981 yılları hariç olmak üzere, Trojanow 1972-1984 yılları arasında ailesiyle birlikte burada Nairobi'de yaşadı. 1984-1989 arasında Münih'te hukuk ve etnoloji öğrenimi gördü; fakat öğrenimini yarıda bıraktı. 1989'da ağırlıklı olarak Afrika edebiyatı yayımlayan Marino Verlag'ı kurdu. Trojanow 90'lı yıllar boyunca Afrika'yı dolaştı. 1999'da ise Bombay'a yerleşti. 2003-2007 yılları arasında Capetown'da yaşadı. 2002'den bu yana Almanya PEN Merkezi üyesi olan Trojanow, bugün Viyana'da yaşıyor.

MELİKE ÖZTÜRK, 1974'te Nürnberg'de (Almanya) bir işçi ailesinin ikinci çocuğu olarak dünyaya geldi. İlkgençlik yıllarında otodidaktik bir çevirmen olarak ilk ürünlerini verirken, hemşire kimliğiyle 12 yıl boyunca Almanya'da uyuşturucu kullananlara yardım eden bir dernekte ve çeşitli kurumlarda gezici hemşire olarak çalıştı. İkinci öğrenimini seramik üzerine gören Melike Öztürk, 2009'da Türkiye'ye yerleşti. Çevirinin yanı sıra seramik çalışmalarına İstanbul'daki atölyesinde devam etmektedir.

Abdülrahman Paşa için

Bu roman, pek çok eski siyasi tutukluyla Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nde devlet güvenliğinden sorumlu birkaç subayın sözlü ve yazılı tanıklıklarına dayanmaktadır. Yayımlanan evraklar ("devlet güvenlik arşivinden"), direniş savaşçılarından birinin geçici ve kısmi olarak ulaşılabilen dosyasından çıkan orijinal belgelerdir. Bu belgeler ağırlıklı olarak Alexander Sitzmann tarafından çevrilmiştir.

“Tarih başta trajik gelir,
ikinci defasında absürd, üçüncüsündeyse
hem trajik hem absürd.”

Miltšo Minkov, Panagürişte’li
amatör filozof, amatör cellat

1999 anlatıyor

Eskiden biri hovardalık ettiğinde, ahlaksız sayılırdı. Fena adam, küçük fena adam. Bu kişi partiliyse eğer, hataya düştüğü söylenirdi. Düşüncesizce ama olurdu böyle şeyler. Baştaki kodamanlardan biri, bir işçinin kızını baştan çıkardığında, yoldaşları omzuna vurup geçirdi. *Kerata seni*. Yukarıdakilerden biri madalya toplarcasına kaçamakları sıraladığında, baştan çıkarma konusundaki becerilerine hayran kalınırdı. Bunlar, eskidendi. Bugün ahlak, dolara bağlanmış vaziyette.

Muhteşem bir çağ son sürat sona yaklaşıyor ve yol kenarlarındaki kesilmiş karpuzlar pırıl pırıl. En büyük övgü, satıcının hayal gücüne: Karpuzla iki damla çiş damlat, şişip kıpkırmızı kesilsin; işte rüyalarının karpuzu. Vaktiyle zahmetli yollarla ve uzun uzadıya yapılan aşının yerine çağa uyacak derecede etkin, zekice bir çözüm. Atalarımız domuzu güçbela kırkayakla çiftleştirmiş, ki domuz budu üretimi katlansın. Miçurin¹ bütün sofraların kahramanı, o paslanmaz traktörü üretmek nasıl elin-

1. Stalin döneminin en büyük sosyalist genetikçisi. Stalin komünist bir genetik biliminin de olması gerektiğine inandığından, Bulgar halkı zamanla buna ilişkin pek çok fıkra anlatmaya başlar. Bulgar domuzunun kırkayakla çiftleştirilmesi, bunlardan biridir. (Ç.N.)

den geldi senin? Basit ama ustalıkla; patatesle çiftleştirerek...

Trombonlar ve borazanlar *passé*¹, klakson ve dikilmiş orta parmak *en vogue*²; tekerlekler orta çizginin iki yanında, dikiz aynasında birtakım gereksiz şeyler; şarampolde yağa bulanmış bir başörtüsü, bir parça ev yapımı ekmek, çürümüş mürdüm eriği ve bir Passat, üretim yılı 1977, ulusal ekonomi okuyan, yurtdışında beraberinde getirdiği konservelerle beslenen bir öğrencinin küçük bir Batı Alman şehrinin sanayi bölgesinden satın aldığı, bir saat öncesine kadar tıkr tıkr işleyen, yokluk zamanlarından kalma yeşil bir Variant; çantalar, kapısı açık bagajın yanında duruyor, beklerken zaman geçip gidiyor. Bu yüzyılın sona yaklaşmış olması gerçekten de yazık. Tekrar için zaman, sümüğü burundan atabilmek için son bir fırsat kalacak mı?

Hüzün olmasın lütfen, bir sonraki yüzyıl için öngörüler göz alıcı, ümitsizliğe kapılmak için bir sebep yok, bütün bataryalar ve aküler dolu. Sevlievo civarında yaşlı bir kadın, elinde teyple evden çıkıyor. On yıldır her gece olduğu gibi. Titreye titreye cihazı göğsünün önünde tutuyor, kayıt düğmesine basıyor ve sesleri rahatsız etmemek için gıkını çıkarmamaya, ahlayıp oflamamaya gayret gösteriyor. Ağabeyi gün ağarmadan evinden alınmış, bir daha dönmemiş. Kendisiyle konuşuyor; kadın bundan emin. Hoşsohbetmiş kayıp ağabeyi, etrafına bir sürü yoldaş toplamış, ki kız kardeşi bu kadar zaman gıklarını çıkarmadan duran sesleri ürkütmemek için mümkün olabildiğince sessiz, elinde teyple avluda durmasaydı, onları da kimseler duymayacaktı. Oğlu ayda bir kez gıcırdayan

1. (Fr.) Mazi olmuş. (Y.N.)

2. (Fr.) Pek revaçta. (Y.N.)

evin önünde durur, sol elinde bir sürü boş kasetle dolu poşet, basamaklardan yukarıya çıkar. Uzun kalmaz, kadının onun için yaptığı *strudel*'den tatmaya vakti yoktur. Kadın, büyük bir parçayı yolluk olsun diye bir mutfak havlusuna sarar, o da bunu benzin molasında mideye indirir. Gündüzleri kadın, ayakları kendi ördüğü kalın çorapların içinde, kışın ısıtılan tek oda olan mutfakta gece aldığı kayıtları çaldığında, ses mes gelmez kulağına. Önceleri bu kasetleri kilitlenebilen bir dolapta saklarmış. Dolap çoktandır dolu. Gözlerini yumuyor ve bir sonraki geceyi beklemeye koyuluyor.

Arabalarıyla hız yapanlardan bazısı direksiyonun ardında kaskatı kesilir, bazısı da aracını başparmağıyla ve tiryaki öksürüğüyle kullanır. Yalnızca film kaplı camların ardından engellere bakanlar, bunları bertaraf eder. Donup kalmış yüzler var, çok sıcak suyla yıkanmış gibi görünen yüzler var, görev aşkıyla kendini gazeteci ağırlamaya vermiş hapishane müdürünün yüzü gibi mesela. Sağ gözünün altına kan oturmuş, sol gözü seğiriyor. Gazetecilerden biri sorar:

“Eskiden de burada görev yapıyordunuz?”

“Hayır.”

“Ne zamandır burada çalışıyorsunuz?”

“1980'den bu yana.”

“Ama bu eskiden değil mi?”

“Hayır, daha önceydi o.”

“Önce mi?”

“Evet, 50'lilerde.”

İnsan denen bu hayvan hayran olunası değil mi? Her birine birer şnaps, cömertçe doldur ve oyun kâğıtlarını iyice karıştır, önceden işaret konmuş zaten arkalarına.

“Şimdi dürüstçe, aramızda konuşuyoruz, o zamanlar... cesetleri ne yaptınız?”

“Bir yerlere gömülüp gittiler, bizim bu arazimize de-

ğil ama, nereler geldi aklınıza, hapishanenin arkalarında bir yerler, belge yok elimizde, daha fazla bilgiye de sahip değiliz, gün gelir, bir yerleri eşelerken kafatasları çıkıverir.”

Gazeteciler mizah ve iktidar konulu uluslararası bir konferansa gitmek üzere Pravez’e doğru yollarına devam ederler; masraftan kaçınıp bir taşla iki kuş vurarak. Keyifleri yerinde hepsinin, çamurlu kış geçti, önlerinde okkalı bir porsiyon yaşam duruyor, kum saatinin üstü ve altı aynı oranda dolu. Önceden dikkat çekmediklerinden, bugün de şuna buna burunlarını sokabilirler, tedbiri elden bırakmadan tabii, yine gizlice. Yarı iletkenlerin üretildiği tesisin açılışına ilişkin o hoş anı tam da burada canlanıverir, tam da Pravez adındaki bu köyde, ki baştan savma betimlenmiş kariyerinin başında herkes tarafından küçük bir şehir olarak yaftalanmıştır. Genel Sekreter Jivkov –ki sonunda bir devlet adamına yaraşır biçimde mezarına taşınmıştır; gazeteciler orada hazır bulunup kararında bir özet geçmişti– memleketi olan bu köyü onurlandırmıştır:

“Bugün burada bu önemli, bu fevkalade önemli tesisin açılışını yapmak, benim için olağanüstü bir sevinç kaynağıdır. Ve size söz veriyorum ki, yoldaşlar, bugün bunlar sadece yarı iletken; ama yarın tastamam iletkenler üreteceğiz.”

Gazeteciler cesur bir şakanın anısına gülüyor; cam açık, onları gülmeksizin sollayanlar ya bu fıkrayı yeterince duymuşlar ya da anlamamışlar.

“Yok, yok. Şu daha iyi. Jivkov, bir yıldönümü konuşması yapar: ‘Bugün dünyanın beşte biri sosyalist; fakat Marx, Engels, Krum Han¹ üzerine size yemin ederim ki, çok geçmeden onda biri öyle olacak.’”

Önlerindeki kamyon acı acı inliyor.

1. 803-814 yılları arasında hüküm süren Tuna Bulgar Devleti hanı. (Ç.N.)

“Denklik, azizim. Meşru bir beraberlik. Seçim yapmak gerçekten zor.”

Acıların acısı.

Bir uydu devlette, bir uydu kentte, on dördüncü kattaki bir konutta. Bedeli: eskiden on yıl bekleme süresi, bugün on bin dolar. Sayısız apartman bloku manzaralı. Kuzeye doğru Koca Balkan Dağları'nın etekleri, güneyde ana dağ, yamacında bir villa, dijital olarak güçlendirilmiş, inşaat güvenliği. Krizantemler burada köylü kur nazlığıyla sulanıyor. Dar bir konut, geniş bir villa. Hayatın bütün faturalarını muhafaza etmiş iki yaşlı adam. Kafada kayda geçilmiş, dosyalara girmiş. Gökteki yıldızlar çarpık bir görüntü, aynada kaymış bir surat.

Yüzyıl eriyip gidiyor, kekremsi bir şeker parçası dilin altında yapışıp kalıyor, canım vatanım¹, basamakları olmayan bir merdiven, sen yeryüzündeki cennet², boyotu tarlasının altında havalandırmanın cesetleri yatıyor, görkemlin sınır nedir bilmez senin³, çiş damlatılmış bir öbek karpuz ve yol kenarlarında kendi çaresizliklerinin terine bulanmış insanlar. Bizse tam gaz yola devam. Evet, durmak yok.

1. Bulgar milli marşı “Mila Radino”dan. (Ç.N.)

2. Bulgar milli marşı “Mila Radino”dan. (Ç.N.)

3. Bulgar milli marşı “Mila Radino”dan. (Ç.N.)

Bir muhalif. Bir kariyerist.

İşkenceci ve kurban.

Metodi ile Konstantin, küçük bir Bulgar kentinde beraber geçirdikleri okul yıllarından bu yana birbirlerinden nefret ederler. Metodi Popov eski bir devlet güvenlik memuru, Konstantin Şaytanov ise uzun yıllarını siyasi tutuklu olarak geçirmiş rejim muhalifidir. Bulgaristan'da komünist rejimin çökmesinin ardından Konstantin, adaletin nihayet yerini bulması arzusuyla geçmişin intikamını almak için fırsat kollamaya başlar. Oysa hayat, tercihini hep güçten ve güçlüden yana kullanan Metodi'ye çok daha cömert davranmış, kirli sicilini temizleyip yeni bir başlangıç yapabilme fırsatını sunmuştur.

Bulgar asıllı Alman yazar Ilija Trojanow'un son romanı **İktidar ve Direniş**, otoritenin kaynağını sorgulayan, sorgulatan, sıkı bir kitap. İktidarın ve onu temsil edenlerin meşruluk sosuna buladıkları şiddet taktiklerini açığa vururken, baskıya karşı direnme hakkının aldığı biçimlere de dikkat çekiyor.

İktidar ve Direniş, söyleyecek sözü olan, sarsıcı bir metin.

